Сергеј Гризунов, руски новинар, један од водећих стручњака за Балкан, био је шеф дописништва РИА „Новости“ на Балкану. Писао је о Титовој Југославији, а потом је био свједок њеног крвавог распада.

Након тога, Гризунов је био руски министар информација (1994–1996), па главни уредник популарних новина, а стекао је искуство и у међународном бизнису. Тренутно је професор Московског државног универзитета за међународне односе и члан Стручног савјета за спољне односе парламента Руске Федерације.

Са својим колегом Генадијем Сисојевим, Гризунов је написао књигу „Балкански пророк“ („Лагуна“) која баца ново свјетло на политичко дјеловање Милана Панића у вријеме југословенских сукоба и изолације Србије 90-их година прошлог вијека. Интервју са Сергејем Гризуновим превела је Нела Радоичић.

Са Генадијем Сисојевим написали сте књигу „Балкански пророк“ о Милану Панићу. Зашто Панић и зашто пророк?

"Одговор на то питање налази се у књизи. Од тренутка кад смо се Панић и ја упознали, 6. јула 1992. у београдској Палати федерације на пријему поводом инаугурације новог премијера, схватио сам да сам се срео са вансеријским човјеком, интересантним не само за новинарско истраживање, већ и за неформалне контакте.

За мене је драгоцјено то што се практично не растајемо посљедњих двадесет година. Било је пауза у нашој комуникацији, али су се, хвала богу, завршавале и ми смо поново били заједно. Веома цијеним наше пријатељство, искрено вјерујем том човјеку и спреман сам да му помогнем у било ком подухвату.

Зашто пророк? Зато што се увијек испостављало да је био у праву, чак и када је формално губио.

Најобјективнији судија - историја, показала је то врло убједљиво. Био је у праву када се супротставио Милошевићу. Био је у праву када је хтио да хармонизује односе између Југославије и Хрватске.

Био је у праву када је предлагао да се призна Босна, у којој би Срби имали своју републику. Био је у праву када је дао свој предлог рјешења за Косово.

Показало се да је пророк када је говорио да главну опасност за све балканске народе представља национализам. На Балкану би данас многе ствари изгледале другачије да су на вријеме чули свог пророка.

Важан тренутак за све земље источног блока у новијој историји био је пад Берлинског зида и промјене које су потом услиједиле. Смјене режима и система власти су углавном прошле мирно, осим у СФРЈ. Шта је по Вашем мишљењу био разлог за то крвопролиће? Ко је најодговорнији за то?

" Смјена режима није ни у мојој домовини, СССР-у, прошла без крвопролића. Изгинули су људи у Балтичком региону, на Јужном Кавказу.

Жртава је било много мање него у вријеме балканске кризе, али имам забрињавајући предосјећај да процес распада постсовјетског простора није завршен и да може бити праћен новим жртвама, као што се недавно десило у Таџикистану.

Највећу одговорност за то што се десило у вашој земљи сносе два човјека: Милошевић и Туђман. Али, ако их поставимо на пиједестал, не части - већ срама, на највишем степенику биће - Слободан Милошевић.

Њега апсолутно није било брига за судбину народа Југославије. Интересовала га је искључиво сопствена персона, а такође и очување лидерске позиције, а веома негативну улогу у томе одиграла је његова супруга, Мира Марковић. Узгред, не слажем се са

одлуком московских власти да њој и њеном сину дају политички азил у Русији.

Москва се претворила у сметлиште историје и ту прибјежиште налазе политичке групе не само из земаља бивше Југославије, већ и из република постсовјетског простора, Источне и Југоисточне Европе.

Сви они који се нијесу могли престројити у условима демократије, слободне економије и поштовања људских права. Они и даље живе као да Берлински зид још постоји. Што се тиче разлога крвопролића, ту сам потпуно сагласан са Панићем - то је национализам, а никако религиозни или неки други фактори.

 Панић је био нови тип политичара на југословенској сцени, заступао је нови приступ политици. Зашто његове идеје нијесу заживјеле?

- Панић је покушао да на југословенско тле посије резултате свог личног животног искуства које је добио поставши слободан амерички грађанин који је у животу добио оно о чему је маштао и чему је тежио.

Нажалост, за кратки временски период, замрачен ратом, то није било могуће учинити. Стварност је таква да Србија и сада живи у старом систему. Двадесет година за историју није никакав рок. Не сумњам да ће Срби имати бољу будућност, али посла који треба обавити на путу ка њој и европским интеграцијама има јако много.

 По Уставу САД Милан Панић као амерички држављанин није могао да буде премијер друге земље. Али, тадашњи предсједник САД, Џорџ Буш старији, потписао је документ да Панићев избор за премијера СРЈ одговара интересима Америке. Којим интересима Америке? Зар то није доказ да је Панић у то вријеме на Балкану заступао и интересе Америке. Да су га због тога у Србији звали „америчким човјеком“? Да је због тога имао храбрости за оне своје смјеле политичке подухвате.

"Поуздано знам да је долазак Панића на балканску политичку сцену био његова сопствена одлука. Њему је много важнија била молба покојног патријарха Павла, а не одлука америчког предсједника.

Неистинито је говорити да је Панић био „амерички агент“. Њега је немогуће натјерати да испуњава туђу вољу ако се она не подудара с његовим личним принципима. Што се тиче интереса САД о којима говорите, они су уписани у амерички Устав и усмјерени су, прије свега, на достизање слободе у свим њеним аспектима – политичком, економском и моралном.

 Наводите и податак да су САД имале у то доба план да примијене силу на СРЈ, али су одустале јер је у премијерској фотељи био амерички држављанин. Како је тај (мали) разлог могао промијенити тако важан пројекат Америке, ако је, како на неким мјестима говори Панић, Америка чак однемагала, а не помагала, његов (демократски) ангажман на Балкану?

"Да, Панић је представљао такав фактор. То је истина, али је истина и да се сви амерички високи функционери лансирани у балканску орбиту нијесу понашали беспрекорно у погледу заштите општих људских вриједности.

Навешћу само два примјера: бивши државни секретар Иглбергер и специјални изасланик предсједника САД за Балкан, Холбрук. Обојица су одиграли веома негативну улогу у ескалирању кризе.

Сјећам се епизоде из свог личног искуства. Када је НАТО авијација почела бомбардовање 1999. године, Јегор Гајдар, бивши премијер Русије, још два министра - Борис Њемцов и Борис Федоров - и ја кренули смо за Београд.

Успут смо се у Будимпешти срели са Холбруком и покушали да му објаснимо да бомбардовање није усмјерено против Милошевићевог режима и да му тако само учвршћују позицију. Да је бомбрадовање уперено против обичних људи који апсолутно нијесу одговорни за преступе свог диктатора. Холбрук је само трептао, ћутао и није учинио ништа да промијени ситуацију.

Како је Панић (у својој режији) могао чинити све оно што је чинио у то доба на Балкану, а да иза тога није имао добру подршку неке моћне силе?

"Панић није марионета. Није био ни тада, није ни сада. Могу да кажем да ни Бијела кућа ни Брисел ни Кремљ прије 20 година нијесу дејствовали адекватно.

Као и у Америци, и у Русији још постоје супротстављене стране. Имају своје голубове, али и своје јастребове. Координирану подршку, како кажете, неке моћне силе Панић није имао.

Милан Панић је имао храбрости да каже Слободану Милошевићу да поднесе оставку и да се добровољно жртвује за будућност земље и народа. Милошевићу је понуђен пасош и дозвола за рад у САД у југословенско-америчкој банци коју би за њега отворили, плата од сто хиљада долара годишње, вила и јахта. Прво, како је све то Панић могао понудити Милошевићу, а да иза тога није стајала Влада Америке, и друго, како је то Милошевић могао да одбије?

"Почећу од краја: Милошевић се, знам то поуздано, најприје сагласио да поднесе оставку и тада сам, веома ми је пријатно да се тога сјетим, ноћу послао о томе текст својој агенцији. Југославија и цијели свијет чули су за те тајне преговоре из Москве.

Ипак, сљедећег јутра Милошевић је под утицајем, прије свега своје супруге, прекршио обећање дато Панићу, још једном преваривши и њега и све остале. Тврдим да иза тога догађаја није стајало америчко руководство.

Једно вријеме се спекулисало тезом да Милошевић, као заклети комуниста, има (тајну) подршку Русије или Кине. Колико је у томе могло бити истине. Колико је тачно да је Русија стално окретала главу од све очитијег страдања словенских народа на Балкану? Заправо, колико је то словенство Русији важан фактор да би утицало на њену спољну политику?

"То је моја лична тачка гледишта, која се не поклапа са званичном политиком Русије на Балкану. Мислим да Русија не користи факторе садржане у вашем питању, већ управо заједничке словенске коријене садржане у заједничкој култури, религији и другим људским факторима.

Мислим да Русија послије распада СССР-а није обраћала дужну пажњу на везе како са бившим совјетским републикама, тако и са социјалистичким блоком и Југославијом која му се придружила. Москву је више бринула веза са Вашингтоном, Боном, Паризом, Лондоном, итд. Као резултат те погрешне политике данас имамо напете односе са земљама Запада, масу неријешених питања у азијско-тихоокеанском региону и лоше скривену затегнутост односа од Кине до Талина и Виљнуса.

Што се тиче Источне и Југоисточне Европе, јавно мњење тих земаља није заборавило совјетску агресију у Мађарској, Чехословачкој, Њемачкој. Хвала богу да совјетска војска није ушла у Пољску, иако је политичко руководство било спремно на тај корак како би угушило покрет „Солидарност“.

Имам утисак да Русија има толико својих унутрашњих проблема, да јој није до Балкана. Ипак, то не значи да ће тако бити увијек. Увјерен сам да ће прије свега економија измијенити руске позиције у том дијелу свијета.

Стално говорим својим колегама који су на важним положајима у Москви да су пољопривредни производи Црне Горе и Србије много квалитетнији, него на примјер парадајз из Израела и јабуке из Марока. Вјероватно је то обострана грешка. Чини ми се да црногорски и српски трговци лоше раде у том правцу. Само једна Москва би могла бити огромно тржиште за извоз балканских производа.

Што се тиче Милошевића, он је наравно имао такву подршку дијела руског руководства. Нажалост, и код нас и код вас још су живи и функционишу људи који су по начину размишљања слични српском диктатору.

 За Туђмана, Милан Панић је рекао: „Пљунути Милошевић, само још тврдоглавији. Када је ријеч о национализму, ту су исти. Као браћа близанци.“. За Милошевића је тврдио да је „као пироман – најприје сам изазове пожар, а онда себе предлаже као

ватрогасца“... Са којим од те двојице тадашњих предсједника је Панић имао бољу сарадњу?

"Након што је Милошевић преварио Панића, обећавши му да ће дати оставку, ни о каквој даљој сарадњи није могло бити ријечи. Отприлике су се такви односи формирали и са Туђманом, којем Панић, наравно, није вјеровао, али је био принуђен да са њим води преговоре.

 Милан Панић је одиграо велику улогу у свргавању Слободана Милошевића, чак се и обратио Москви с молбом да да политички азил Слободану Милошевићу. Ко је најзаслужнији за одустајање од тога плана и прибјегавање оном другом, знатно суровијем?

"Милошевић је 5. октобра 2000. био спреман да отвори ватру на демонстранте у Београду.

Предсједник Русије Владимир Путин је, умјесто да пошаље авион за Милошевића, у Београд послао шефа дипломатије Игора Иванова који је испунио своју мисију и наговорио Милошевића да призна пораз на изборима и побједу Коштунице и поднесе оставку.

 Да је Анте Марковић успјешно завршио реформу у СФРЈ, да ли би судбина Балкана била срећнија?

"Мислим да би. Суштина Марковићеве реформе била је у децентрализацији земље. То је пружало веће шансе него конфедерација.

Економски потенцијал СФРЈ био је близу показатеља европских земаља - рецимо, већи него у тадашњој Грчкој и Португалији. Историја не познаје кондиционал, али би судбина

Балкана била другачија да је Марковић остварио замишљено. Исто тако, другачија је могла бити судбина народа који су живјели у СССР-у.

Нажалост, економске везе између Москве, Кијева, Тбилисија, Виљнуса, Ташкента... биле су прекинуте, али централизација, против које се борио Анте Марковић, до сада се чува у Русији.

У књизи наводите анегдоту да сте били први руски новинар који је послије 30 година (од када је Хрушчов критиковао Стаљина, учитеља тадашњег албанског лидера Енвера Хоџе) отишао у Тирану. Која је била сврха тог Вашег пута у албанску пријестоницу?

- Почео сам да се интересујем за Балкан практично одмах послије окончања Московског државног универзитета 1971. године. У Руској информативној агенцији (РИА) „Новости“, гдје сам радио више од 20 година, постојала је редакција која се бавила Балканом и зато је Албанија улазила у круг мојих професионалних обавеза и интересовања.

Дипломатски односи Албаније и СССР-а прекинути су послије Хрушчовљевог иступа који сте поменули и обновљени су у вријеме када сам ја био акредитован у Београду. Чекао сам албанску визу пет година и једног прекрасног дана неочекивано су ме позвали из албанске амбасаде у Београду и рекли да дођем по њу. Послије тога сам сјео у ауто, прошао цијелу земљу.

Кроз Македонију и Охрид по празној цести дошао до жељезне капије на којој је висио огроман катанац. То је била албанска граница. Однекуд се појавио граничар, извадио кључ, откључао катанац, отворио капију и ја сам се нашао у Албанији. Сазнавајући да сам Рус, Албанци су прилазили и додиривали ме. Отприлике као што пипају циркуског слона на градским улицама.

Осим тога, имам и породичну везу са Албанијом. Мој даљи рођак, адмирал из Санкт Петербурга, био је командант совјетске војно-поморске базе у луци Валона и одлично памтим да ми је причао како су га 1960. године усред ноћи пробудили албански официри и рекли му да је он, његова база (а то су били ратни бродови и неколико стотина морнара) - ухапшени. Послије су их пустили и послали у СССР.

Дакле, када сам стигао у Албанију, било је природно да одем тамо гдје је ухапшен мој рођак и видио сам тужну слику. Тамо се до данашњег дана налази албанска војно-поморска база, а у мору труну остаци совјетских подморница.

У Тирани сам био у кабинету Енвера Хоџе - тамо је управо у току било реновирање – и замолио сам да узмем једну књигу из његове библиотеке, зато што је на корици на француском био написан назив романа совјетског писца Василија Гросмана „Љубав“.

Али када сам отворио књигу открио сам само - празне листове. То је био лажњак за посјетиоце који су долазили у кабинет албанског диктатора, као што је фалсификат био и политички систем Албаније.

Узгред, разговарајући са лидерима новог албанског режима, видио сам у њиховим кабинетима карту тзв. Велике Албаније у коју су улазиле територије које данас припадају Македонији, Грчкој, Бугарској, Србији и Црној Гори. Нажалост, сан о стварању Велике Албаније жив је, као и онај о стварању Велике Србије, и то у неким усијаним главама у Тирани и Београду. Написао сам тада серију репортажа које су објављене не само у мојој домовини, већ у многим другим земљама.

Водећи сте руски стручњак и новинар за Балкан. Били сте веома ажурни у праћењу догађаја у бившој СФРЈ. Када се, по Вама, догодио онај преломни (иницијални) тренутак за растурање Југославије? Ко је стајао иза тога плана? Зашто?

- Не мислим да је нека зла сила у Вашингтону, Бриселу или Москви стајала иза распада Југославије. И код вас и код нас десило се исто – сувишна централизација, о којој је говорио А. Марковић, плус псеудокомунистичка идеологија која је свима дојадила, као што је и, и код вас и код нас, свима дојадио страх од репресије специјалних тајних служби. Зато је распад био умногоме трагичан, али неизбјежан.

Једина федерација која је тај период прошла безболно је Чехословачка. Данас су Чешка и Словачка самосталне, независне државе, које сарађују у миру у оквиру ЕУ, и туку се једино на терену за хокеј.

Доста руских држављана и политичара има некретнине у Црној Гори? Да ли је Црна Гора стратешки интерес Русије?

" Не. Црна Гора није стратешки интерес Русије, али Русе овамо вуче неколико околности. Културни, историјски коријени. Нико у Русији никада неће заборавити да је Његош био први свештеник који је прочитао молитву над гробом Пушкина.

Пушкин, који је умро послије двобоја 1837. године сматран је у то вријеме дисидентом и руски цар забранио је својим поповима да га сахране по црквеном обреду. Његош је смогао храбрости и учинио то.

Осим тога, нас зближава сличност језика - лијени Руси не морају да уче страни, Црногорци их и тако разумију. Успостављена је одлична авионска веза између Москве, Подгорице и Тивта. Чудесна природа, сјајна кухиња. Ракија, која је много кориснија и укуснија од вотке. Све то, као магнет, привлачи хиљаде Руса у Црну Гору, гдје су већ купили, чини ми се, већи дио обале.

Нажалост, међу њима постоји одређени број оних који су повезани са руским криминалним миљеом. Изгледа да су овдје нашли заједнички језик са црногорским преступницима. То је озбиљан проблем и надам се да ће руководства Црне Горе и Русије успоставити канале сарадње како би направили баријеру за сличне особе и онемогућили им да се угнијезде у Црној Гори, уђу у њену бит и бизнис.

Говорим о томе барем због тога што ми се догодио један тужан случај, када сам прије много година уложио новац у некретнину и заједно са мојим пријатељима, добро познатим представницима московске елите, био преварен.

Недавно сам сазнао да је један од учесника те афере убијен у Будви. Надам се да то нема везе с нашим случајем.

Хтио бих да, када одем из активног новинарства и политике, посматрам како сунце залази иза Светог Стефана.

Како гледате на данашњу Црну Гору?

"Са задовољством. Имам много пријатеља у Црној Гори. Ако почнем да им набрајам имена, нећете имати мјеста у новинама. Познајем се са политичким руководством земље, са колегама - црногорским новинарима.

Поменућу само једно име. То је Крсто Никлановић. Повезује нас 30-годишње пријатељство. Он, истина, није Црногорац, већ Србин, тако му пише у личној карти, али изгледа као прави Црногорац. Висок, с брковима и не одваја се од мобилног телефона.

На који га често зовем из Москве, Сингапура, Лос Анђелеса или Стразбура како бих поздравио његове родитеље, сјајну супругу, кћери и сина, који долазе у Москву и на Арбату пијемо по чашицу за здравље његове породице и друге домовине. Исто то радимо и у ресторану „Јадран“ у Будви, најбољем црногорском ресторану на свијету.

Био бих неправедан када не бих поменуо име истинског Црногорца: то је умјетник Предраг Газивода са Цетиња.

Ријеч је о томе да ја дуго година сакупљам слике и драгуљ моје колекције, по мишљењу московских пријатеља и московских историчара умјетности, чине дјела тог сјајног умјетника.

Бојим се да ни Црногорци ни сам мајстор не знају праву цијену тих дјела. Надам се да ће руска пријестоница у скорој будућности моћи да види његову самосталну изложбу.

(Вијести)